

Operační systémy a sítě

Petr Štěpán, K13133

KN-E-229

stepan@labe.felk.cvut.cz

Téma 6. Správa zařízení a souborové systémy

Správa zařízení

- Non-volatile paměť (“nesmazatelná” paměť) paměť, která uchová informaci i bez napájení.
- Non-volatile paměť je určena pro dlouhodobé uchování informace.
- Příklady z historie:
 - Papírové děrné štítky.
 - ROM, paměť typu flash, feromagnetické paměti
 - Magnetické pásky a disky(e.g. Pevný disk, diskety, a magnetické pásky)
 - Optické disky (CD, DVD, BlueRay)

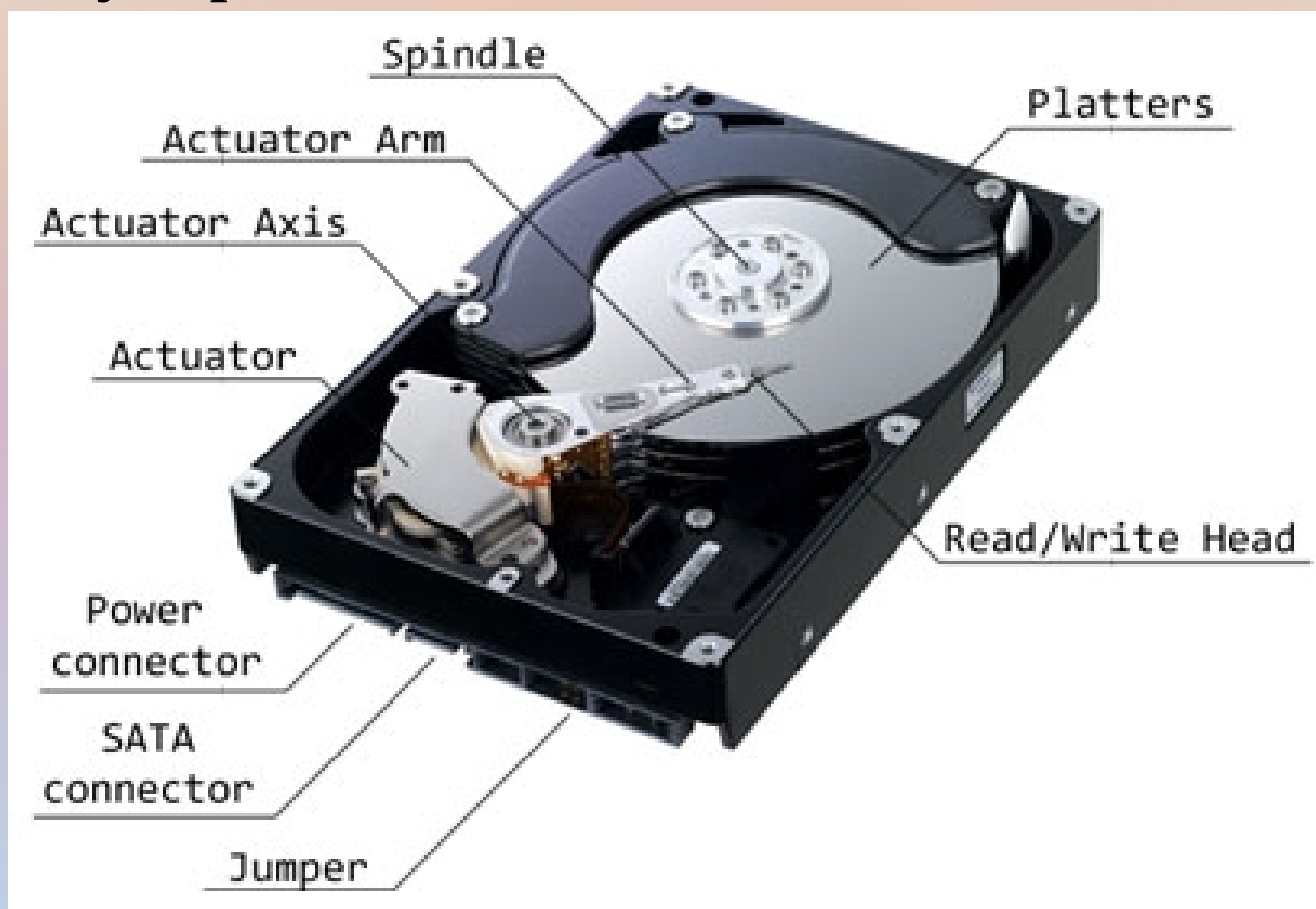
Magnetic tape data storage

- Poprvé použity 1951 pro uložení dat UNIVAC I
- Původně velikost kotoučů 10.5 palců, později zmenšená
- Přirozený sekvenční čtení a zápis
- Velmi vhodné pro zálohování dat i na delší čas
- Magnetická páska je výhodnější pro ukládání dat než optické disky
- Kapacita podobná HDD (5TiB v 2011)

Hard Disk Drive

- Vývoj od velikosti 8", přes 3.5" až 2.5", extrémě i 0.85"
Toshiba v roce 2004 4GB a 8GB verze
- Hlavička, případně hlavičky zapisují data na rotující disky s magnetickým povrchem

Hard Disk Drive

- Čtecí a zápisová doba je “stejná“
- Zpoždění čtení/zápisu závisí na:
 - Vyhledávací čas – posun hlavičky na správný cylindr (2-10 ms)
 - Rotační zpoždění – čekání na začátek sektoru, závisí na rychlosti otáčení (4.200 RPM – prům. 7.14ms, 7.200RPM – prům. 4.17ms, 15.000RPM – prům. 2ms)
 - Čtecí čas – čas na přečtení dat (0.2ms)
- Náhodné čtení 100KB/sec – kombinace všech tří čekání
- Náhodné čtení v jednom cylindru – 200KB/sec – pouze rotační a čtecí zpoždění
- Další sektor na stejném cylindru – 4MB/sec – nové disky i 140-400MB/sec

Solid-State Drive

- SSD nemá pohyblivé komponenty
- Odolný proti nárazům, tichý chod
- Většina SSD užívá NAND flash paměť, která udrží informaci i bez napájení
- Z konstrukčního hlediska je to RAM – random access memory – paměť s přímým přístupem
- Není rozdíl mezi sekvenčním a náhodným čtením
- Velký rozdíl mezi čtením a zápisem
- Čtení pod 100 μ sec
- Zápis je možný pouze do smazané paměti, mazání je zdlouhavé až 1.5 ms
- Pokud SSD má volné – smazané části, pak je zápis rychlý 200 μ sec. Jinak je nutné nejdříve paměť mazat 1.7ms

Solid-State Drive

- Mazání využívá vysoké napětí – omezená životnost buňek
- Paměťová buňka může být smazána 1k-100k krát, záleží na struktuře, SLC > MLC > TLC
- Firmware – organizační program od výrobce je zodpovědný za rovnoměrné využívání buňek
- Příkaz TRIM – OS může označit pro SSD části, které se nepoužívají
- Firmware je klíčovou částí SSD – porucha firmwaru (i HW) způsobí totální ztrátu dat
- Firmware zodpovídá
 - Mapování lineárního prostoru do SSD paměti
 - Rovnoměrné používání buněk
 - Udržuje smazané stránky pro rychlý zápis

Memristor

- Paměť blízké budoucnosti
- Paměť založená na nové součástce, která udrží informaci i bez napájení déle než flash paměti
- Rychlé čtení i zápis
- Dlouhý vývoj založený na nano-technologiích
 - 1971 – teoretická předpověď existence a praktický model
 - 2008 – první miniaturní realizace
 - 2013 – první memristorové součástky
- Seznam vědeckých článků na téma Memristor
<http://memlinks.eu/>

Souborové systémy

Co je to soubor?

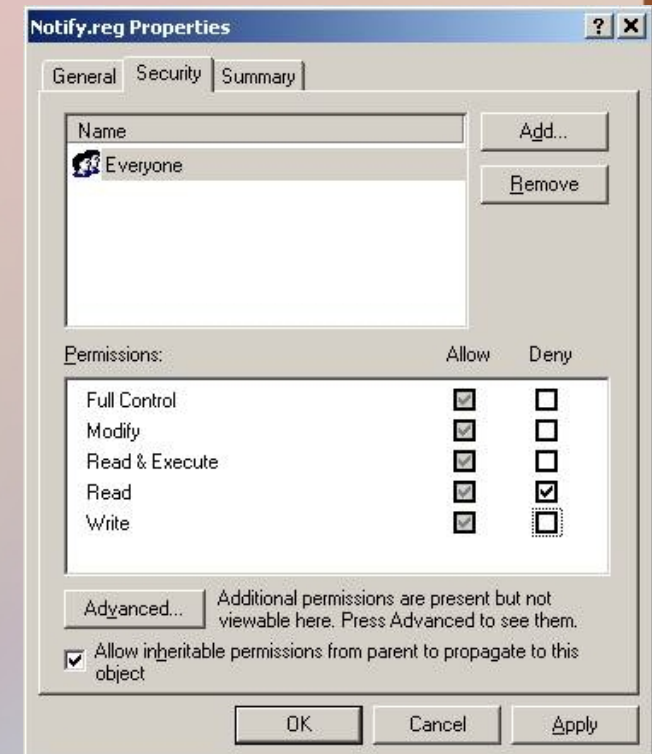
- Soubor je **pojmenovaná** množina dat
 - Původně jednorozměrná sekvence bajtů
 - První soubory byly ukládány na páskové paměti, které umožňovaly pouze jednorozměrný přístup
 - Soubor je dlouhodobější než program (persistentní struktura)
 - Data ze souboru jsou k dispozici i po ukončení programu
 - Struktura dat v souboru záleží na uživateli (programátorovi)
 - relativně volná – text, posloupnosti bajtů, ...
 - pevně formátovaná – přísně organizovaná data (záznam, blok, index, ...)
 - Soubory s jednoduchými záznamy
 - záznamy pevné či proměnné délky; řádky (proměnná délka s oddělovači)
 - Soubory s komplexní organizací
 - soubory s jednoduchými záznamy s vloženými řídicími strukturami
 - binární spustitelné soubory určené k zavedení a relokaci v paměti
 - soubory se záznamy uspořádanými do stromových struktur (indexy)
- Operační systém zajišťuje pro soubory
 - Vytvoření souboru s daným jménem a vlastnostmi
 - Otevření souboru, čtení a modifikaci otevřeného souboru
 - Uzavření souboru a uložení změn na paměťové médium
 - Správu adresářů

Příznaky souboru

- Vlastnosti (příznaky, atributy) souboru
 - **jméno**
 - jediná informace o souboru ukládaná v textové (uživatelé čitelné) podobě
 - **typ** souboru (též *manipulační typ*)
 - informace pro OS, jak s manipulovat s „daty“ obsaženými v souboru
 - adresář vidí OS jako množinu dat, ale pracuje s nimi spec. způsobem
 - **velikost**
 - okamžitá velikost souboru (zpravidla v bytech)
 - **umístění** (alokace)
 - souhrn informací o místech uložení obsahu souboru na sekundární paměti
 - **ochrany**
 - autorizační řídicí informace (kdo jak smí se souborem pracovat)
 - **vlastník**
 - identifikace vlastníka souboru (pro autorizaci)
 - **data a časy**
 - zpravidla čas **vytvoření**, poslední **modifikace** a posledního **přístupu** k souboru (pro správu a zálohování)

Ochrana souborů

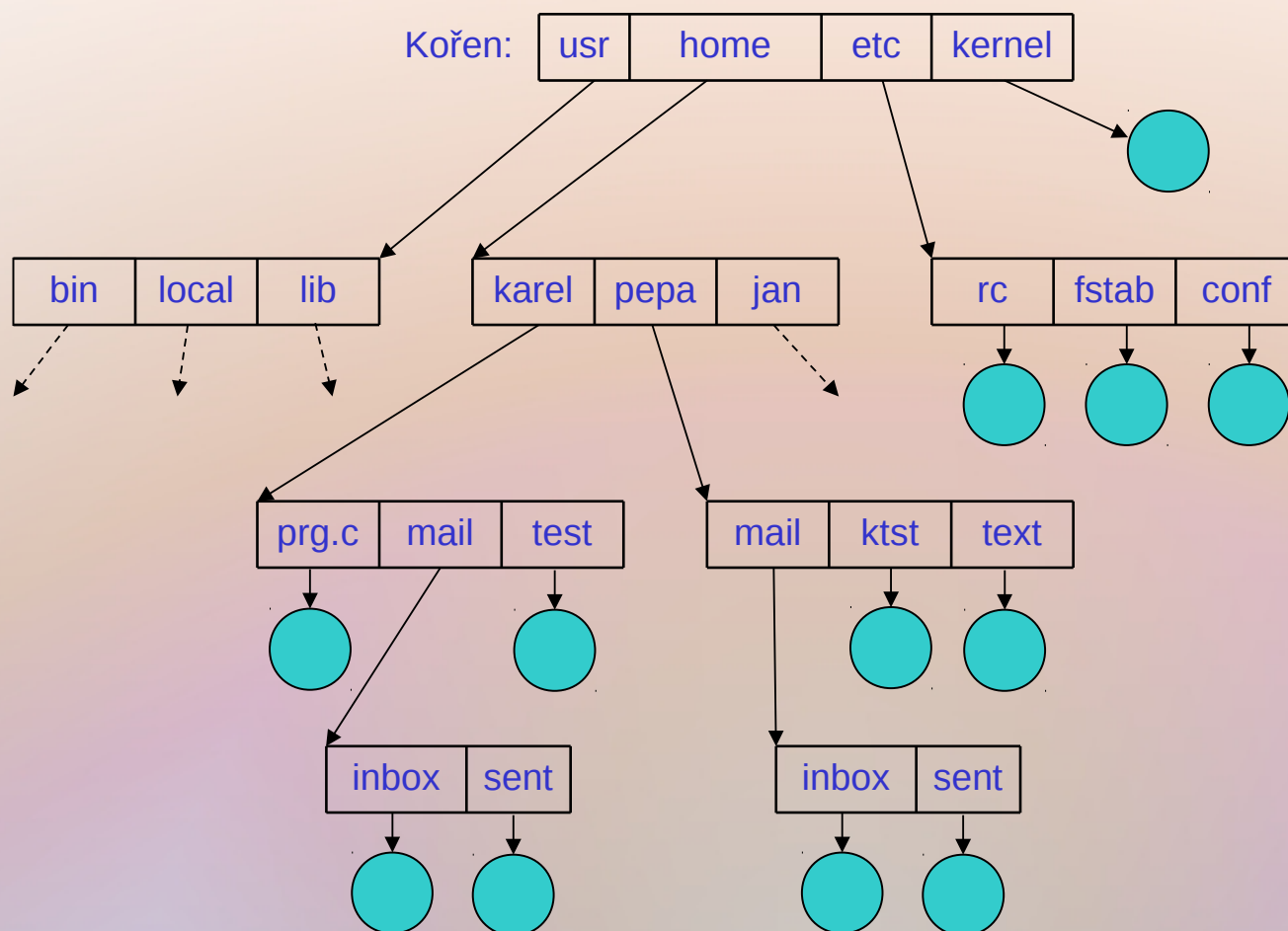
- Nutná (zejména) ve víceuživatelských systémech
- Volitelné řízení přístupu (*Discretionary Access Control*) – DAC
 - Vlastník souboru (obvykle ten, kdo ho vytvořil) má možnost určit, kdo smí se souborem co dělat
 - Typy přístupu **read**, **write**, **execute**, **append**, **delete**, ...
 - POSIX – bity **read**, **write**, **execute**; **user**, **group**, **other**
 - **rwX rwX rwX**
u g o
- Povinné řízení přístupu (*Mandatory Access Control*) – MAC
 - Možnosti práce se souborem určuje **systémová politika řízení přístupu** – pravidla (součást bezpečnostní politiky OS)
 - Běžní uživatelé systému nemají obvykle možnost pravidla měnit
 - může jen správce systému
 - např. Windows s NTFS

Adresáře

- Persistentní struktury k vyhledání pojmenovaných dat
 - Organizace souborů do adresářů
 - Adresář obsahuje „popisy“ souborů a případně i dalších adresářů
- Adresář
 - Množina datových položek uchovávajících informace o souborech uložených na sekundární paměti
 - obvykle na „diskovém oddílu“ →
 - Dvě pojetí pojmu „adresář“
 - 1) adresář souborového systému (nemusí obsahovat jména souborů)
 - 2) uživatelsky dostupná struktura se jmény souborů a odkazy do 1)
 - Položky adresářů obsahují atributy souborů
 - Operace s adresáři – potřebná **efektivita**
 - Vyhledání souboru, poskytnutí seznamu souborů
 - Vytvoření, zrušení či přejmenování souboru
 - Procházení souborovým systémem (změna pracovního adresáře)
 - Logická organizace adresářů
 - **seskupování** dle nějaké logické příbuznosti
 - **nezávislé pojmenovávání souborů**
 - 2 uživatelé mohou dát různým souborům totéž jméno
 - 2 uživatelé mohou pojmenovat týž (**sdílený**) soubor různými jmény
 - **struktury**: stromy, acyklické grafy, B-stromy

Adresáře se stromovou strukturou

- Položky v adresářích odkazují na jiné adresáře nebo na soubory (listy stromu)

Vlastnosti stromových adresářů

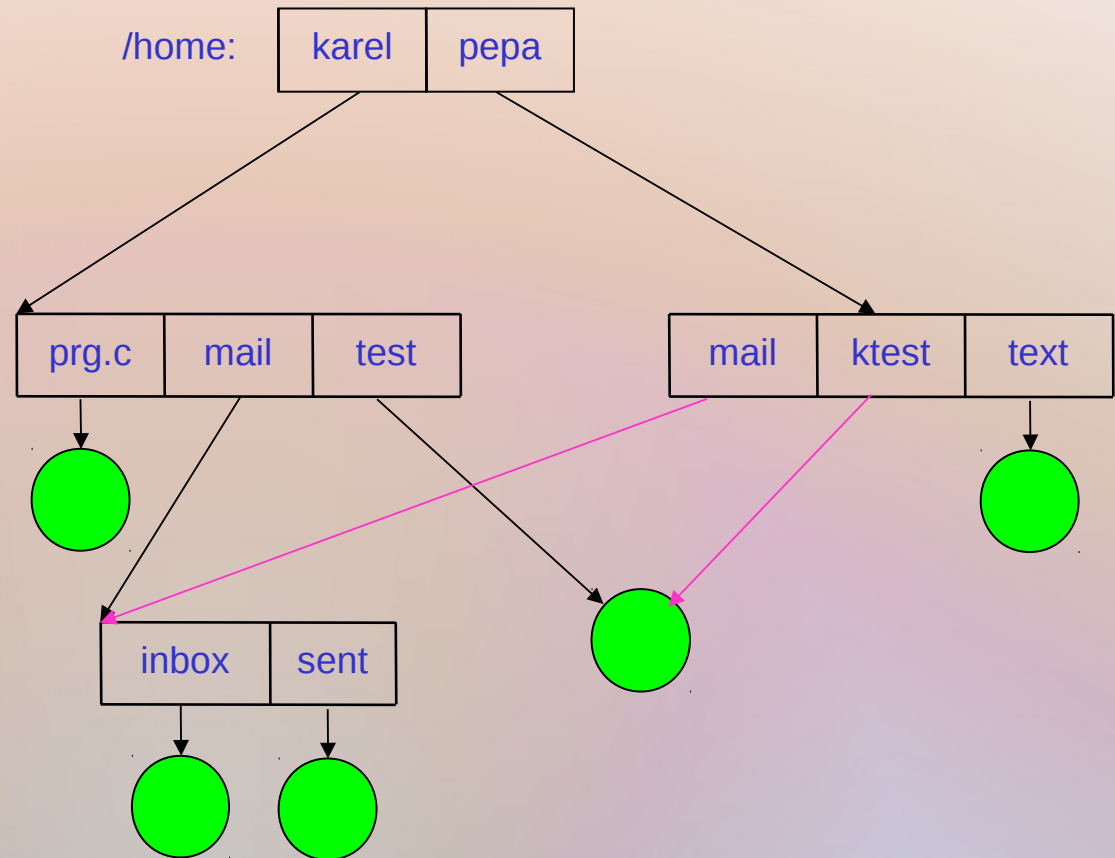
- Efektivní hledání
 - logaritmicky úměrné počtu souborů
 - aspoň průměrně, nebo při rovnoměrném zaplnění adresářů
- Nezávislé pojmenování
 - stejná jména pro různé entity
 - neumožňuje však různá jména sdílených souborů
 - vytváření a rušení souborů i adresářů všude, kde na to má uživatel právo
- Pracovní adresář a přístupová cesta k souboru
 - **Pracovní adresář**
 - dynamicky určovaný „výchozí bod“ v sadě adresářů
 - součást pracovního prostředí procesu
 - Úseky cesty – **oddělovač úseků**
 - POSIX / ; DOS, Windows \
 - Absolutní cesta – začíná v kořeni stromu
 - **/home/pepa/mail/inbox** – začíná oddělovačem úseků
 - Relativní přístupová cesta – vztažena k pracovnímu adresáři
 - Necht' **/home/pepa** je pracovní adresář, pak **mail/inbox** odkazuje totéž

Acyklické adresáře

- Umožňují sdílet soubory i adresáře
 - tzv. **aliasing** – jeden objekt má 2 či více různých jmen

- Problém:

- Zrušíme-li objekt `/home/karel/test`, bude nesmyslný odkaz `/home/pepa/ktest`

Dvě možná řešení

1. zpětné ukazatele

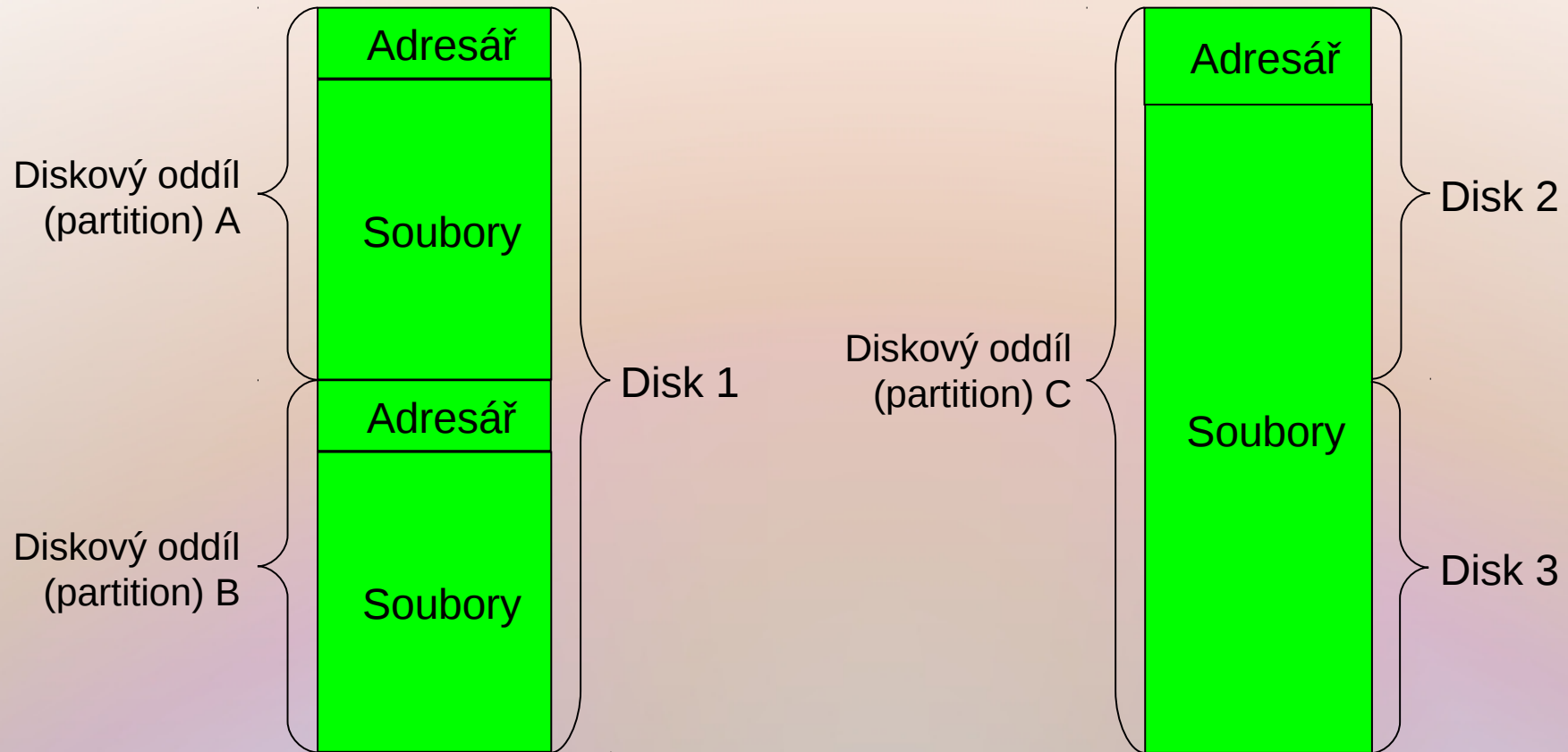
– objekt obsahuje údaj o místě, odkud naň vede odkaz

→ popisy objektů mají proměnnou délku

2. popisy objektů

obsahují čítače odkazů – objekt se fakticky zruší až když počet odkazů klesne na nulu (UNIX FS)

Organizace systému souborů

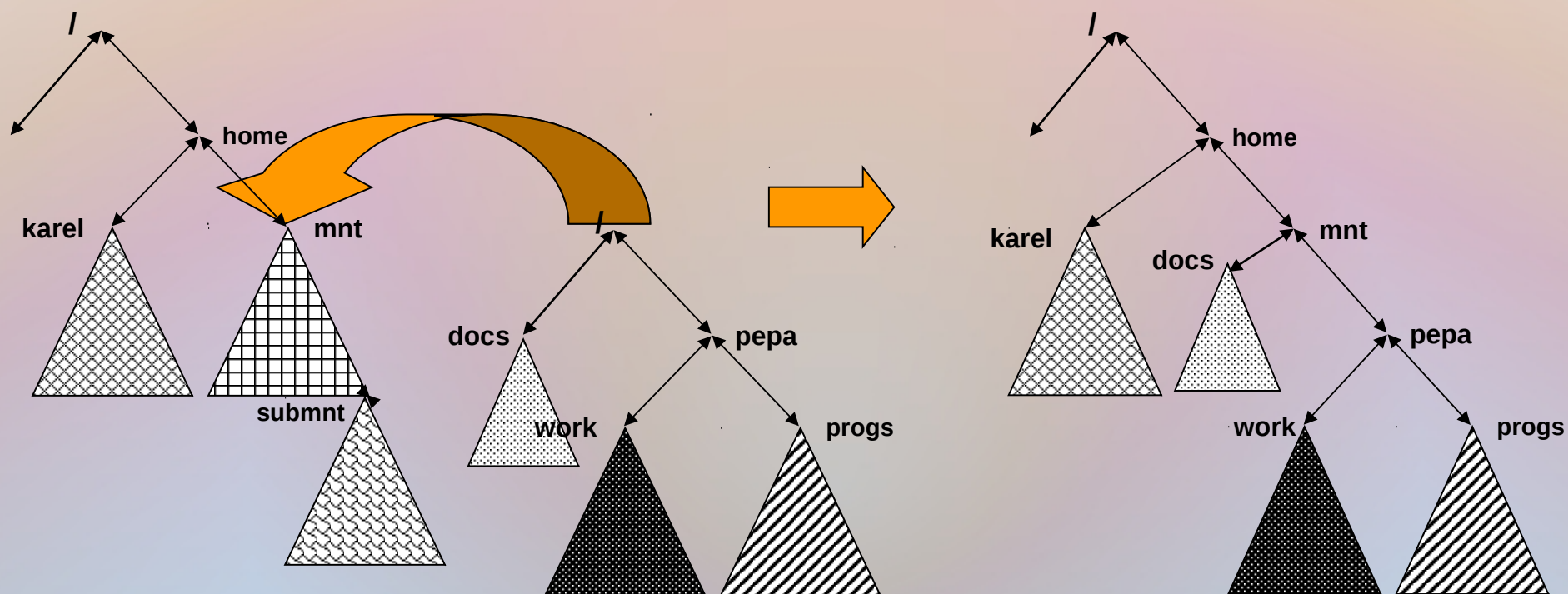

- Jeden disk je rozdělen na více **logických oddílů** a na každém z nich je samostatně organizovaný **systém souborů**

- Jeden **diskový oddíl** pokrývá více fyzických disků a **systém souborů** je vytvořen na tomto logickém oddílu

Připojování adresářových struktur

- Připojování souborových systémů (File system mounting)
 - Souborový systém na (výměnném, dosud nedostupném) mediu se musí zpřístupnit – připojit – **namontovat**
 - Připojuje se do udaného místa stávající adresářové struktury (mount point)
 - Dosavadní podstrom odkazovaný z místa, kam se montuje, přestane být dostupný

Základní operace se soubory

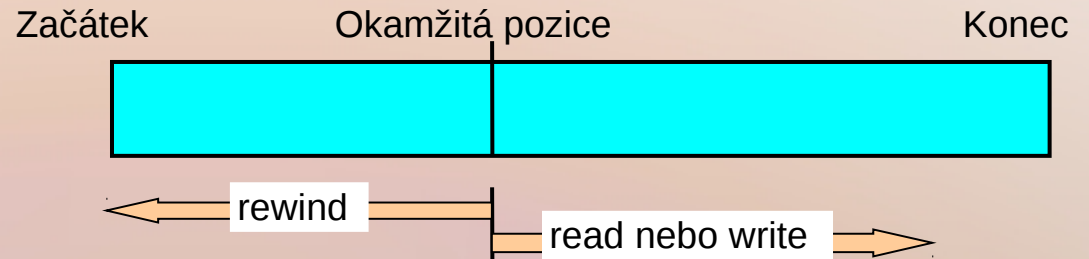
- POSIX
- Otevření souboru **fd = open(fn)**
 - vyhledání **záznamu o souboru** pojmenovaném **fn** v adresářových strukturách na sekundární paměti a přesunutí tohoto záznamu do hlavní paměti do **tabulky otevřených souborů**
- Uzavření souboru **close(fd)** - přesunutí **záznamu o souboru** z **tabulky otevřených souborů** na sekundární paměť
- Práce s obsahem souboru
 - **write, read** – tyto operace mění hodnotu ukazatele aktuální pozice v souboru, případně i obsah souboru
 - **seek** – změna pozice ukazatele v souboru
- Rušení souboru nebo jeho obsahu
 - **delete/remove** – zrušení souboru jako celku
 - v POSIX **unlink**
 - **truncate** – výmaz celého nebo části obsahu, zachová se existence souboru a jeho atributů

Přístupové metody

- Zpřístupňování záznamů v souboru
- Sekvenční přístup

– Standardní práce se souborem

- read
- write
- reset nebo rewind

- Přímý přístup

– **read n , write n**

- kde n je číslo záznamu
- OS zpravidla přímo nepodporuje

– **seek $d*n$, následované read nebo write**

– d je délka záznamu

– Určení záznamu jeho obsahem (klíčem)

last name	logical record number
Adams	
Arthur	
Asher	
.	
.	
.	
Smith	3

Index

1			
2			
3	Smith, John	7612071234	25000
4			
.			
.			
.			

"Datový" soubor

Tabulky otevřených souborů

- Tabulky otevřených souborů:
 - **tabulka procesu**
 - jedna pro každý proces, který soubor otevřel – co s otevřeným souborem proces dělá
 - **systémová tabulka** – co platí o souboru nezávisle na procesech
- Záznam o souboru v tabulce příslušné procesu
 - **Ukazatel** na právě **zpřístupňované místo** v souboru (*file pointer*)
 - **Přístupová práva** – podle způsobu otevření souboru
 - **Odkaz do systémové tabulky** otevřených souborů
- Záznam o souboru v systémové tabulce
 - **Čítač otevření** – kolikrát byl soubor otevřen (`open`), aniž byl zavřen (`close`) – záznam o souboru se odstraní z hlavní paměti, když čítač otevření klesne na 0
 - **Alokační informace** – umístění souboru na disku
 - **Velikost souboru** – zpravidla v bytech
 - **Časové údaje** – kdy byl soubor zpřístupněn, modifikován
 - **Zámky sdílení** – je-li soubor otevřen sdíleně

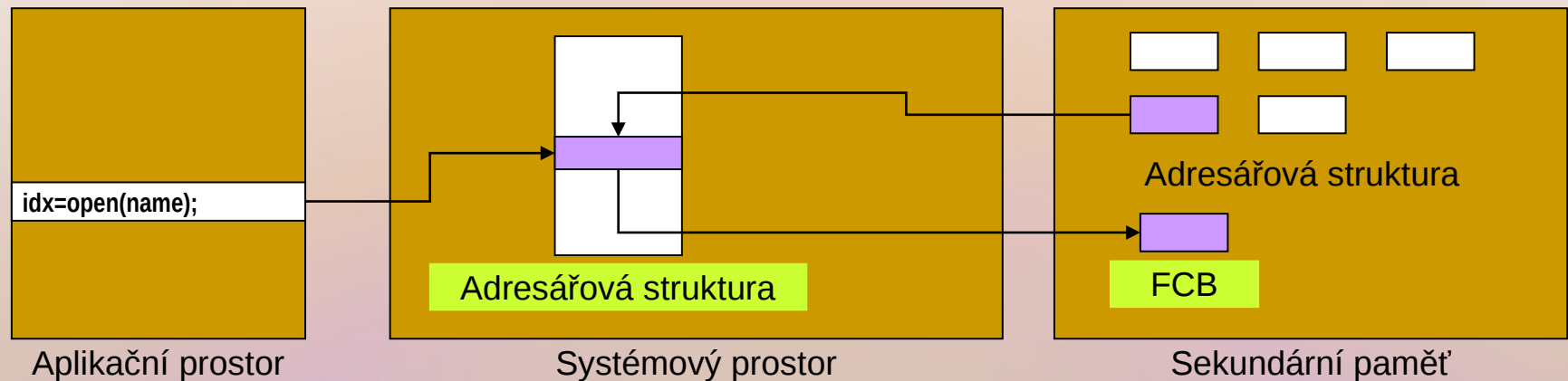
Implementace souborových systémů

- Systém souborů jako součást operačního systému bývá vrstven
 - **I/O Control**: drivery, správa přerušení
 - **Basic File System**: čtení/zápis fyzických bloků z/na disk
 - **File Organization Module**: správa (volné) paměti na disku
 - **Logical File System (LFS)**: správa metadat
 - organizace souboru, File Control Block – **FCB**, adresáře souborů, ochrany, bezpečnost
- **FCB – řídicí struktury pro práci se souborem**
 - Vytvoření souboru
 - Aplikace volá LFS, který vytvoří nový FCB, na disku opraví adresář a uloží nový FCB
 - Otevření souboru
 - LFS najde záznam o souboru na disku a jeho FCB zavede do paměti
 - LFS udržuje FCB otevřeného souboru v paměti
 - v systémové tabulce otevřených souborů

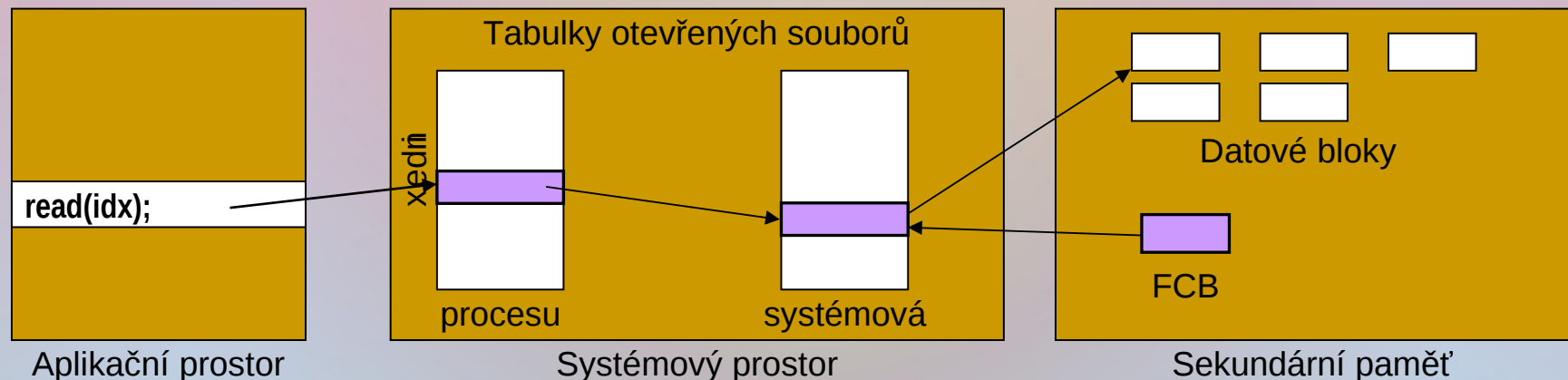
Datové struktury implementace FS

- Otevření souboru – jméno souboru se namapuje na tzv. index souboru

(manipulační údaj = **file-descriptor** – POSIX, **file-handle** – Windows)

- Čtení souboru

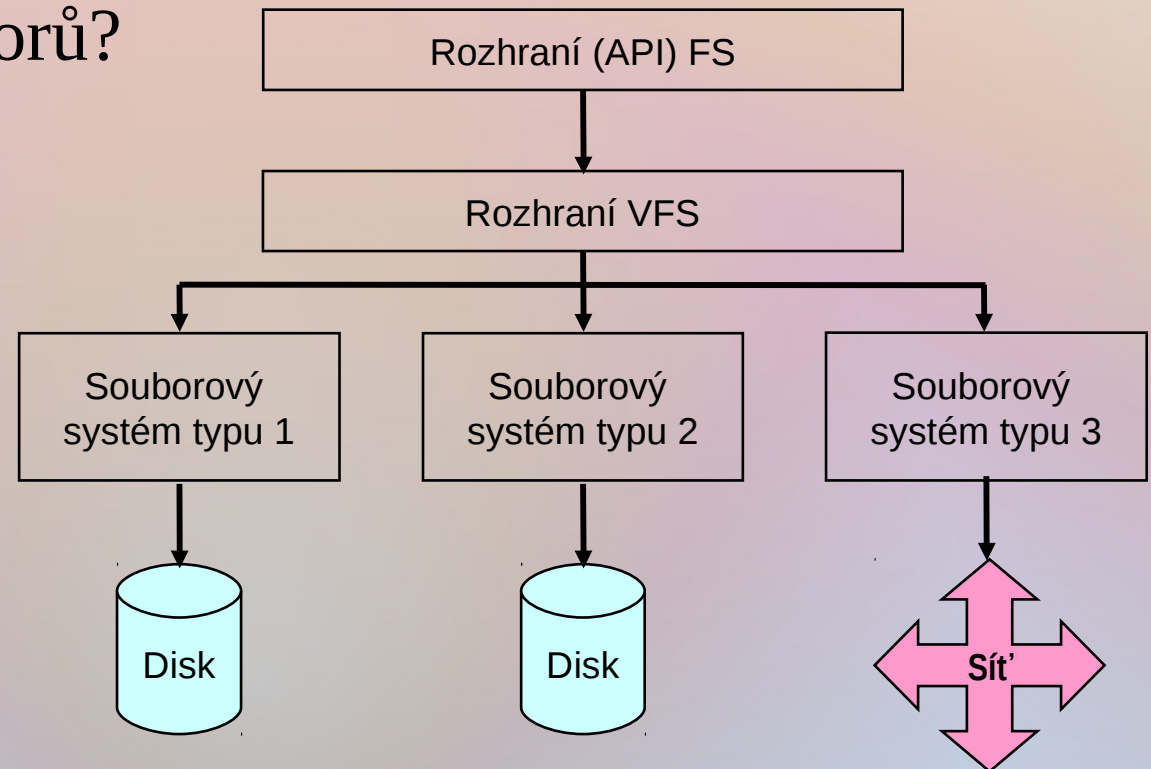

Čistý disk a disk spravovaný FS

- Raw disk – aplikace obhospodařuje prostor na disku
 - některé databázové systémy
- Disk spravovaný operačním systémem,
 - disk obsahující souborový systém
- Root (Boot) partition
 - obsahuje zaváděcí kopii OS
 - Boot Control Block
 - specifikace *root partition*
 - Unix: *boot block*
 - Windows: *partition boot sector*
 - Partition Control Block
 - specifikace datové oblasti (počet a rozměr bloků, odkaz na volnou paměť, odkaz na adresáře, ...)
 - Unix: *superblock*
 - Windows, NTFS: *Master File Table*

Virtualizace souborového systému

- Cíle virtuálního souborového systému (VFS)
 - možnost používat jednotné rozhraní systémových volání (API) i pro odlišné typy souborových systémů
 - API se vytváří spíše jako API k rozhraní VFS než jako rozhraní ke konkrétnímu systému souborů
- Proč více systémů souborů?
 - jiný pro pevné disky
 - jiný pro diskety
 - jiný pro CD, DVD, ...
 - interoperabilita různých OS

NFS, Novell, Win-Share=SMB 25

Implementace adresářů

- Musí se zajistit rychlé prohledávání
- Lineární seznam jmen souborů s ukazateli na bloky dat
 - jednoduše programovatelné, avšak vyhledávání souborů dle jmen je časově náročné
- Hašovaná tabulka – seznam s hašující strukturou
 - mohou se vyskytovat **kolize**, když různá jména generují tutéž adresu
 - vyžaduje se obvykle pevná velikost adresáře
- Komplexní datová struktura –
 - B+ strom NTFS v MS Windows
 - H-stromy – ext3/4 linux

Souvislé soubory

- Přidělování alokačních bloků souborům
- Přidělování souvislých diskových prostorů
 - Každý soubor zabírá množinu sousedních bloků disku
 - Obrovská externí fragmentace
 - Kolik bloků přidělit souboru, jehož velikost není předem známa?
 - Alternativa – Extent-Based File Systems
 - Souborům se přiděluje vždy několik souvislých úseků, tvořených několika diskovými bloky – *extents*
 - Soubor je tvořen jedním nebo více „extenty”
- Nesouvislé soubory
 - Vázané přidělování prostoru
 - Soubor je provázaným seznamem diskových bloků
 - Bloky jsou rozptýleny po disku libovolně
 - Pro každý soubor existuje uspořádaný seznam bloků, které soubor obsazuje
 - Indexované přidělování prostoru
 - Odkazy na bloky přidělené souboru jsou seskupeny v *indexovém bloku*, (též *tabulce indexů*)
 - Indexové bloky lze organizovat hierarchicky

Souvislé soubory

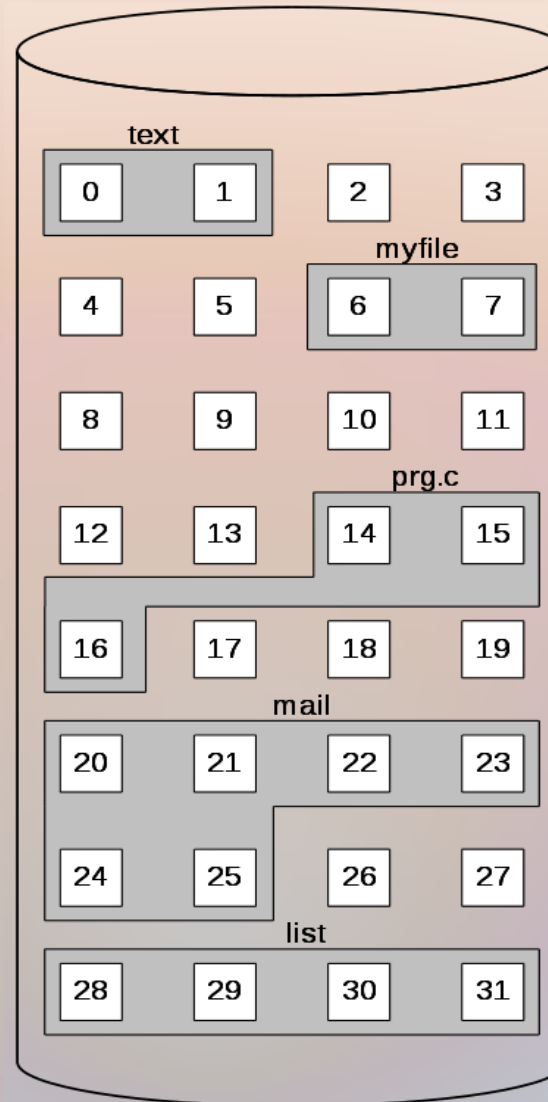
– Každý soubor zabírá
posloupnost sousedních
bloků

– Výhody

- Malé pohyby diskových hlav
– rychlé čtení
- Jednoduchá evidence – jen
začátek a počet bloků
- Sekvenční i přímý přístup

– Nevýhody

- Špatné využití diskového
prostoru
– hledání volného prostoru (BEST-
FIT, FIRST-FIT, ...)
- Soubory nemohou růst
(obtížné přepisování)
- Nutnost „setřásání“

Adresář

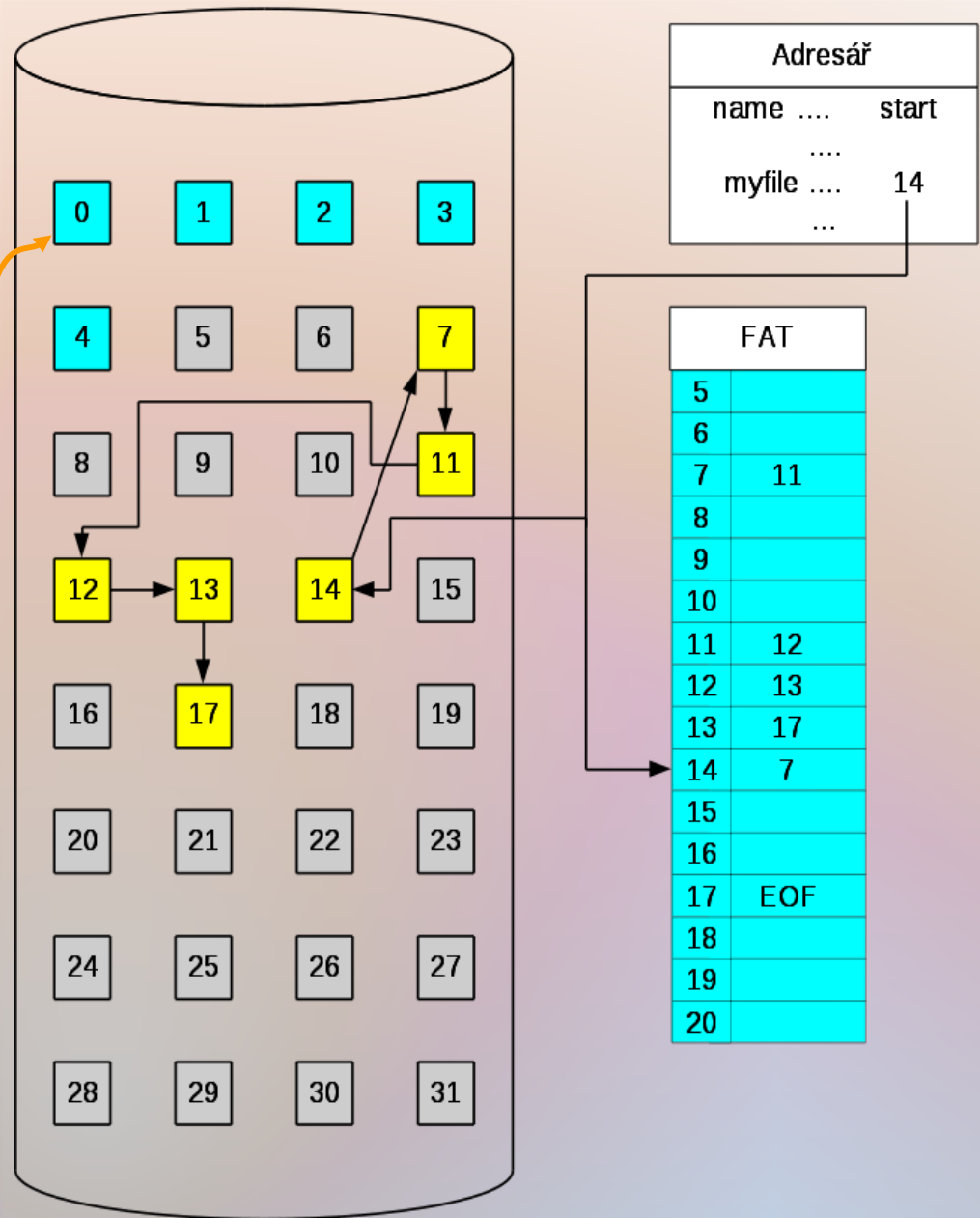
<u>file</u>	<u>start</u>	<u>count</u>
text	0	2
myfile	6	2
prg.c	14	3
mail	20	6
list	28	4

Vázané přidělování prostoru

- Alternativní názvy: **mapa disku**, *File Allocation Table (FAT)*
 - používáno v MS-DOS, OS/2, Windows 95/98/ME, ...
- Jednoduché
 - stačí znát jen adresu 1. bloku souboru
 - řetězený seznam bloků souboru
- Není nutno udávat velikost souboru při jeho vytváření
- Vhodné zejména pro sekvenční přístup
 - snadné přepisování
- Nevzniká externí fragmentace
 - netřeba setřásat
 - Přesto se to občas dělá kvůli přístupové rychlosti
- Problém s velikostí tabulky
 - velký disk
 - mnoho malých bloků → obrovská tabulka
 - méně velkých bloků → malé využití vlivem vnitřní fragmentace
 - nutný kompromis

Mapa disku a FAT

- **Mapa disku** – tabulka FAT je umístěna mimo vlastní oblast souborů na disku
- První blok souboru je odkazován z adresáře
- Další bloky jsou pak ve formě „rozptýlené tabulky“ uvedeny ve FAT
- Rezervované hodnoty ve FAT určují
 - konec řetězce bloků
 - vadné bloky
- Umístění FAT:
 - Konvencí určené místo na disku odkazované z „*Partition Control Block*“

Problém velikosti alokačního bloku FAT

- Alokační blok, **cluster**
 - posloupnost sousedních sektorů
- Fixní velikost FAT na disku
- Různé typy FAT
 - Položka ve FAT má velikost 12, 16 nebo 32 bitů
 - Tvar adresářové položky (MSDOS):

FAT-16	8 bytů	3	1	10	4	2	4
	Jméno	Přípona	Atributy	Rezervováno	Datum a čas	1. blok	Délka

Adresační schopnost různých typů FAT

Velikost sektoru	FAT12	FAT16	FAT32
512B	2MiB	32MiB	2TiB
1KiB	4MiB	64MiB	4TiB
4KiB	16MiB	256MiB	16TiB

POZOR na velikost FAT tabulky, pro malé sektory a velké disky bude neúměrně velká

Windows - FAT-32

- Velké disky, dlouhá jména (UNICODE), zpětná kompatibilita
Základní adresářová položka

8 bytů	3	1	1	1	4	2	2	4	2	4
Jméno	Přípona	A	N T	FC T	Datum a čas vytvoření	Poslední přístup (datum)	1. blok horních 16 bitů	Datum a čas poslední modifikace	1. blok dolních 16 bitů	Délka souboru v bytech

(Fine Creation Time) – 1 byte s hodnotou 0 – 199 upřesňující čas vytvoření v 10 ms jednotkách.

Doplňková adresářová položka

1	10	1	1	1	12	2	4
5 znaků jména	A	0	CS	6 UNICODE znaků jména	0	2 znaky	

Sekvenční číslo

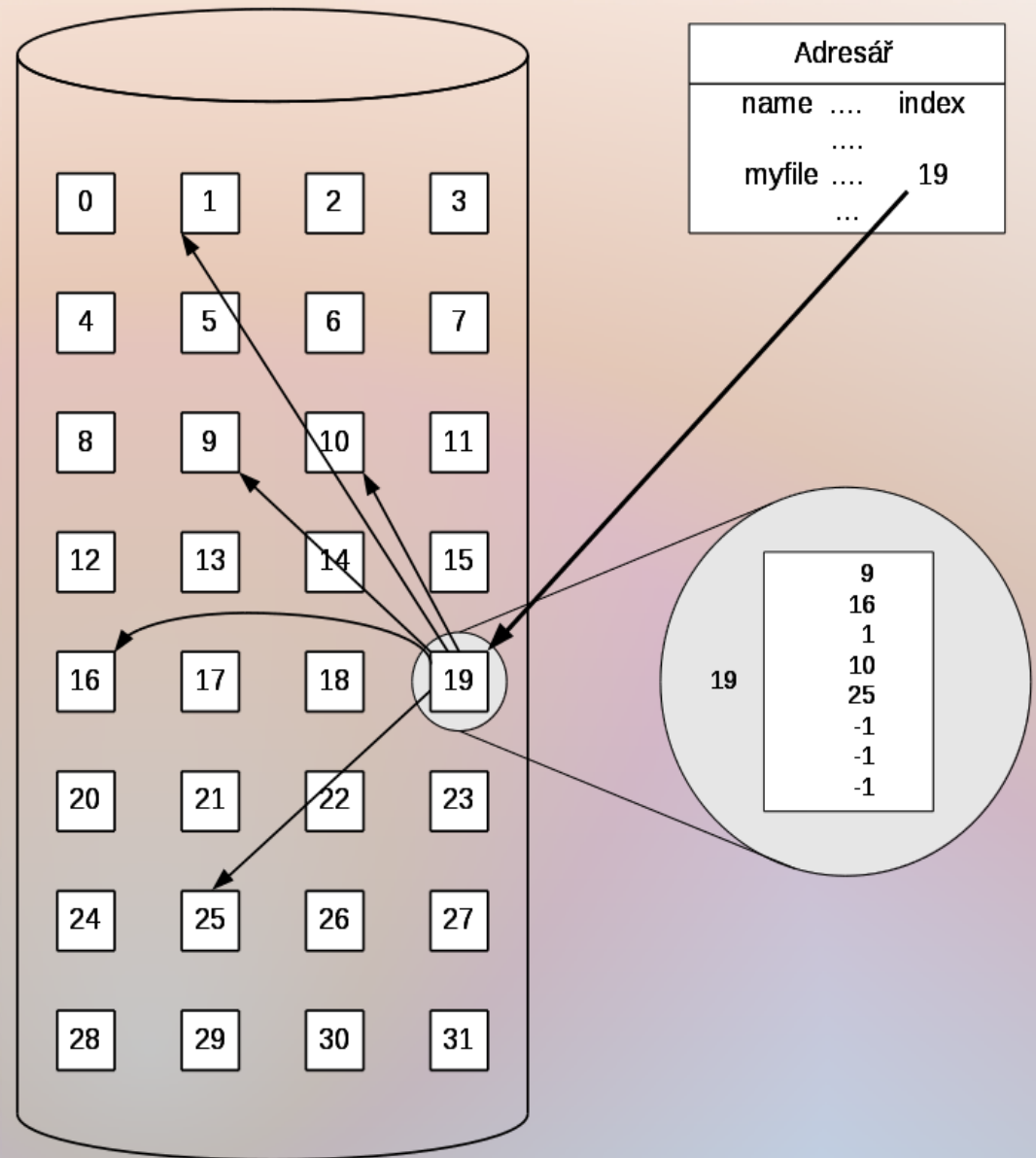
Kontrolní součet

Příklad: SouborUseUstrasneUmocUdlouhymUnazvemUcislo1.doc

68	s	l	o	1	.	A	0	CS	d	o	c	Ø			0			
3	h	y	m		n	A	0	CS	a	z	v	e	m		0	c	i	
2	a	s	n	e		A	0	CS	m	o	c		d	l	0	o	u	
1	S	o	u	b	o	A	0	CS	r		s	e		s	0	t	r	
SOUBOR~1		DOC		A	1	0	Datum a čas vytvoření		Poslední přístup		1. blok 16 MSB		Datum a čas modifikace		1. blok 16 LSB		Délka souboru v bytech	

Indexové přidělování

- Položka adresáře odkazuje na blok obsahující **index** – seznam bloků
- Vhodné pro sekvenční i přímý přístup
- **Indexní blok** se při otevření souboru nahraje do operační paměti
- Indexy možno organizovat hierarchicky (Unix FS – UFS)

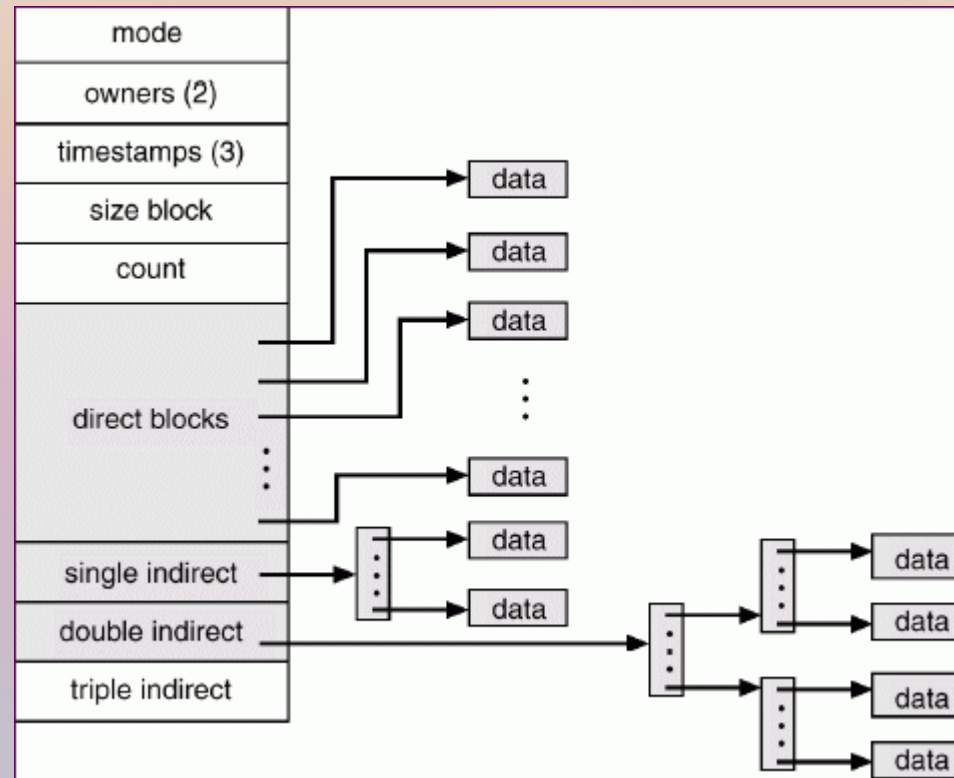

UNIX FS

Soubor je popsán tzv. **i-uzlem**

- v i-uzlu není jméno souboru
- i-uzly jsou odkazovány z adresářů

- i-uzel čítá odkazy vedené z adresářů a ruší se, když čítač klesne na 0
- i-uzel obsahuje informace o ochraně souboru

Správa volného prostoru

- Volná paměť jako řetěz volných bloků
 - analogie s tabulkou FAT
 - prostorově náročné
 - obtížné hledání souvislých bloků
- Bitová mapa (nejčastější)
 - co bit to diskový blok
 - bitová mapa umístěná na disku je úsporná
 - blok 4 KB = 2^{12} bitů, disk 64 GB = 2^{36} bytů = 2^{24} bloků,
 2^{24} bitů = 2^{16} bytů = 16 MB diskového prostoru – nepatrné %
 - bitová mapa se upravuje v paměti a nelze připustit, aby na disku se blok jevil jako volný, zatímco v paměti byl obsazen
 - okamžité propisování na disk
 - Řešení: nastav bit na disku, pak přiděl blok a pak teprve nastav bit v paměti

System souborů Windows NTFS

- Základní strukturou je svazek (*volume*)
 - Analogie *partition*
 - Na discích jsou svazky formátovány pomocí *disk administrator utility*
 - Svazek může být vytvořen na části disku, na celém disku nebo se může prostírat přes více disků
- Vše je popsáno jako tzv. Metadata – podobnost s databází
 - všechna metadata, vč. např. informace o svazku, jsou ukládána na disku jako soubory
- Struktura disku
 - ID sektor – Boot sektor
 - tabulka MFT
 - ostatní systémové soubory
 - oblast uživatelských adresářů a dat

System souborů Windows NTFS (2)

- Alokační blok (cluster)
 - navrženo i pro obrovské disky
 - Pro standardní 4KiB blok je max velikost disku 16TiB
- Vnitřní organizace NTFS
 - diskové adresy: pořadová čísla – *logical cluster numbers* (LCN)
 - soubor v NTFS
 - Není prostým proudem bytů jako v MS-DOS nebo v UNIXu
 - Jde spíše o strukturovaný objekt tvořeným atributy (**pojmenované atributy** – jméno, přístupová práva, doba vytvoření, ... + **bezejmenné atributy** – data)
 - je popsán jedním nebo několika záznamy v poli („řádku“) uchovávaném ve speciálním souboru („tabulce“) – **Master File Table (MFT)**

System souborů Windows NTFS (3)

- Zobrazení souboru
 - **rezidentní atributy** (definice a méně rozsáhlá data) uloženy přímo v **záznamech MFT**
 - **nerezidentní atributy** (nerezidentní vůči MFT) – rozsáhlé datové atributy v **externích alokačních blocích** referencovaných z rezidentních atributů
- Vlastnosti souborů
 - **vnější jméno** (až 255 UNICODE znaků)
 - jedinečné **vnitřní jméno, ID, file reference**
 - 64-bitový údaj tvořený dvojicí
 - 48-bitové **číslo souboru** (pořadové číslo definičního záznamu v MFT)
 - 16-bitové pořadové číslo inkrementované s každým použitím MFT záznamu (používá se pro vnitřní kontroly konzistence obsahu disku)
 - Prostor jmen NTFS je organizován do hierarchie adresářů
 - index jmen v každém adresáři má strukturu *B+*-stromu
 - v listech *B+*-stromu jsou vedle ukazatelů na data zopakovány atributy typu *jméno, velikost, doba vytvoření* (pro rychlé výpisy)
 - rychlé prohlížení – jména souborů jsou setříděná, doba prohledávání roste méně než lineárně s počtem souborů

NTFS: MFT a systémové soubory

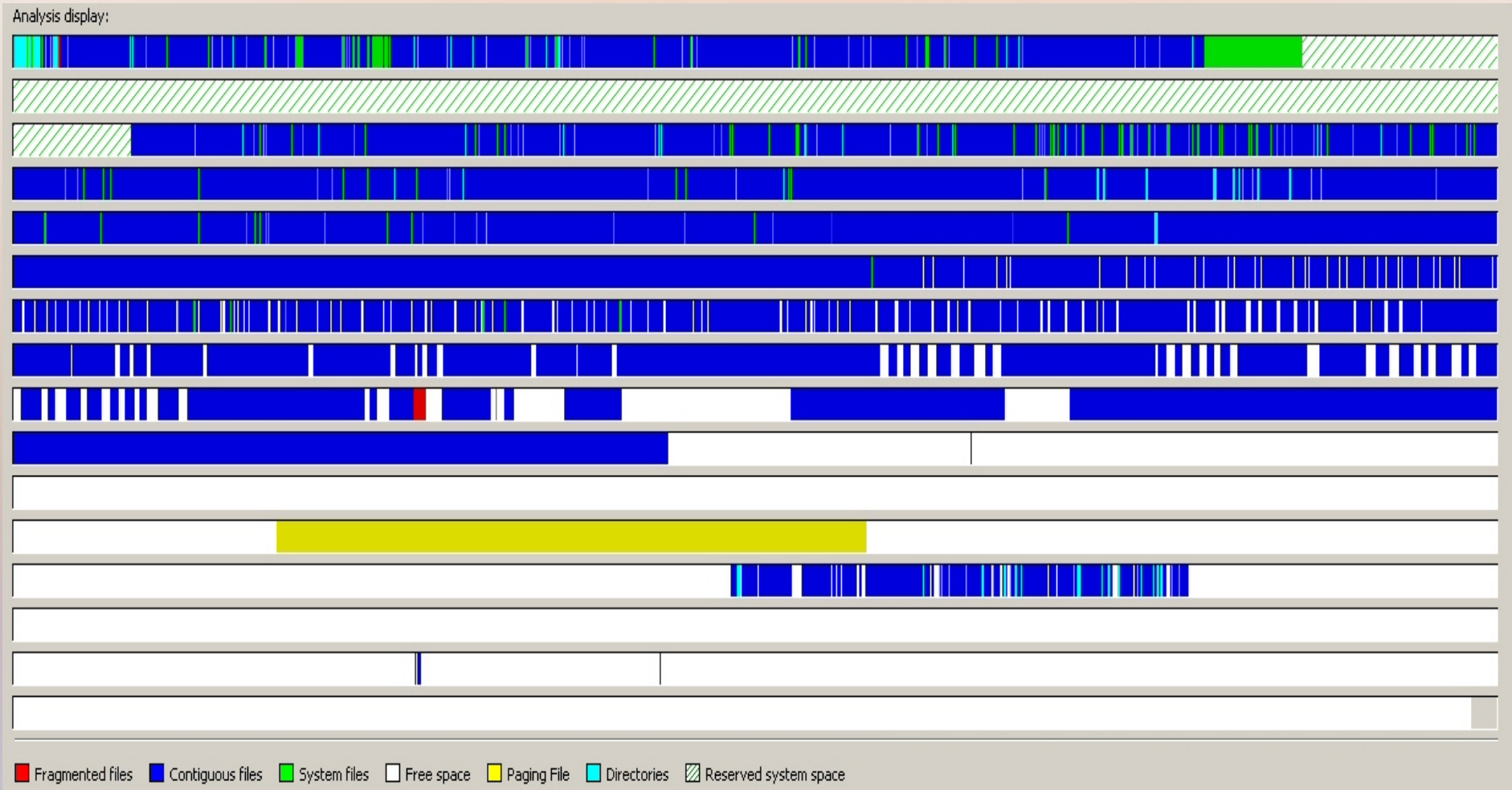
- Hlavní tabulka souborů, definice obsahu svazku
 - Relační databáze →
 - řádky (záznamy) – soubory, sloupce – atributy
 - záznamy MFT – definice souborů na NTFS svazku
 - komponenty záznamu MFT:
 - časová značka, čítač násobných vazeb, jméno souboru / adresáře, seznam externích alokačních bloků, bezpečnostní deskriptor (vlastník, kdo smí sdílet), data nebo index na data, bitová mapa použitých záznamů v MFT nebo v adresáři, ...
 - v MFT jsou záznamy s ukazateli na alokační bloky, které se nevešly do MFT struktury
- Systémové soubory
 - MFT a jeho záložní kopie
 - protokol: seznam akcí pro obnovu (*recovery*), změn adresářů, vytvoření souboru, ...
 - soubor se jménem svazku
 - soubor s definiční tabulkou atributů
 - soubor s indexem na kořenový adresář
 - soubor s bitovou mapou volných a přidělených alokačních bloků
 - soubor s definicí vadných sektorů

NTFS – zotavování z chyb

- Všechny korekce datových struktur systému souborů (**metadat**) jsou **transakce** → s protokolováním (*are logged*)
 - Dříve než se datová struktura změní, transakce zapíše záznam do protokolu, který obsahuje *redo* (jak operaci zopakovat) a *undo* informace (jak se vrátit do stavu před provedením operace)
 - Po změně datové struktury se do protokolu poznačí potvrzovací záznam (*commit record*) potvrzující úspěšné dokončení transakce
 - Když „systém spadne“, selže, lze datové struktury systému souborů pomocí záznamů v protokolu vrátit do konzistentního stavu z okamžiku před výpadkem systému
- Pomocí protokolovaných transakcí se řeší korekce systémových datových struktur, nikoliv korekce uživatelských souborů.
 - Není záruka obnovy všech uživatelských souborů po výpadku:
 - nesmí být porušeny soubory s metadaty
 - před výpadkem musí být systém v konzistentním stavu
- Protokol transakcí je uchováván jako metadatový soubor na počátku svazku
- Protokolování je v systémech Win 2000/XP realizováno službou *log file service*
 - tato „služba“ však není klasická *windows service* (není vidět jako proces)

NTFS - reálný snímek disku

- Snímek diskového oddílu o velikosti 60 GB

Porovnání koncepcí NTFS a FAT

- **NTFS** je určen pro disky s kapacitou větší než 500 MB
- **FAT** je pro stejný počet souborů méně paměťově náročný
- **FAT** má jednodušší strukturu, operace jsou efektivnější
- **NTFS** používá bezpečnostní deskriptor
 - individuální a skupinové řízení přístupu
 - ve FAT systému neexistuje
- Podpora **obnovy** je implementována jen v **NTFS**
 - seznam transakcí s daty
 - body regenerace (check-pointing) a automatická obnova konzistence
- **B+-stromová** struktura adresářů v **NTFS** – rychlejší přístup k souborům, minimalizace přístupů na disky, logaritmická složitost – průměrně $\log N$
- **FAT**: při hledání souborů vždy sekvenční průchod alokačními bloky adresářů – průměrně $N/2$
- Vytvoření souboru ve **FAT** systémech je **rychlejší**
- Otevření souboru ve **FAT**
 - je rychlé, je-li soubor na začátku adresáře
 - neexistuje-li soubor, je nutno prohledat celý adresář

Speciální soubory POSIX

- V POSIX systémech jsou všechna periferní zařízení považována za soubory
 - tzv. **speciální soubory**
 - i-uzel speciálního souboru je formálně shodný s i-uzlem diskového souboru
 - Místo alokačních informací jsou v i-uzlu dvě čísla
 - **major** – identifikuje ovladač ZVV, jehož prostřednictvím systém se ZVV komunikuje
 - **minor** – hodnota předávaná ovladači jako modifikátor jeho funkce. Obvykle udává, které z řady ZVV obhospodařovaných ovladačem i-uzel popisuje. Může obvykle svými jednotlivými bity zadávat ovladači doplňkové informace
 - Příklad:

Jméno spec. souboru	Major	Minor	Význam
/dev/ttyd0	20	0	"Vstupní" modemová linka (call-in)
/dev/cua0	20	128	Modem s telefonní volbou ven (call-out)

Pseudosoubory POSIX

Vedle diskových a speciálních souborů považuje POSIX za soubory

- Symbolické spojky (*symbolic link, symlink*)
 - umožňují vést odkazy na soubory i přes jednotlivé diskové oddíly
 - cíl odkazu se nekontroluje
 - obdoba „zástupce“ (*shortcut*) ve Windows
 - služby OS umožňují použít symlink pro odkaz na soubor nebo symlink číst a měnit
- Roury (*fifos*) – pojmenované objekty pro lokální meziprocesní komunikaci
 - Z pohledu API se jako dvojice souborů chová i nepojmenovaný dočasný komunikační kanál zakládáný procesem za účelem komunikace jeho potomků. Pojmenovaná roura umožňuje, aby mohly komunikovat i procesy bez přímého společného rodiče (viz dále)
 - Spíše historická záležitost – nahrazeno sockety
- Sockety – pojmenované objekty pro komunikace po síti
 - Jeden proces socket otevře a „poslouchá na jeho výstupním konci“, jiné procesy mohou do „vstupního konce“ socketu posílat zprávy
 - Z pohledu API se jako dvojice souborů chová i nepojmenovaný dočasný socket – funkční rozšíření nepojmenované roury

Soubory v POSIX API

Každý nově spuštěný proces v POSIX-ovém systému zdědí od svého rodiče tři standardní soubory:

- **STDIN** – manipulační číslo 0 – soubor na němž se předpokládá základní vstup procesu – nejčastěji klávesnice spouštějícího terminálu
- **STDOUT** – manipulační číslo 1 – soubor na němž se předpokládá základní výstup procesu – nejčastěji obrazovka spouštějícího terminálu
- **STDERR** – manipulační číslo 2 – soubor, na němž se předpokládá chybový výstup procesu – nejčastěji obrazovka spouštějícího terminálu

Při zavírání souboru

- služba **close(fd)** způsobí, že manipulační číslo **fd** se uvolní pro další použití

Při otvírání souboru

- služba **fd = open(fname, ...)** použije nejmenší volné manipulační číslo **fd** uvolněné službou **close()**

Další důležité služby pro soubory POSIX

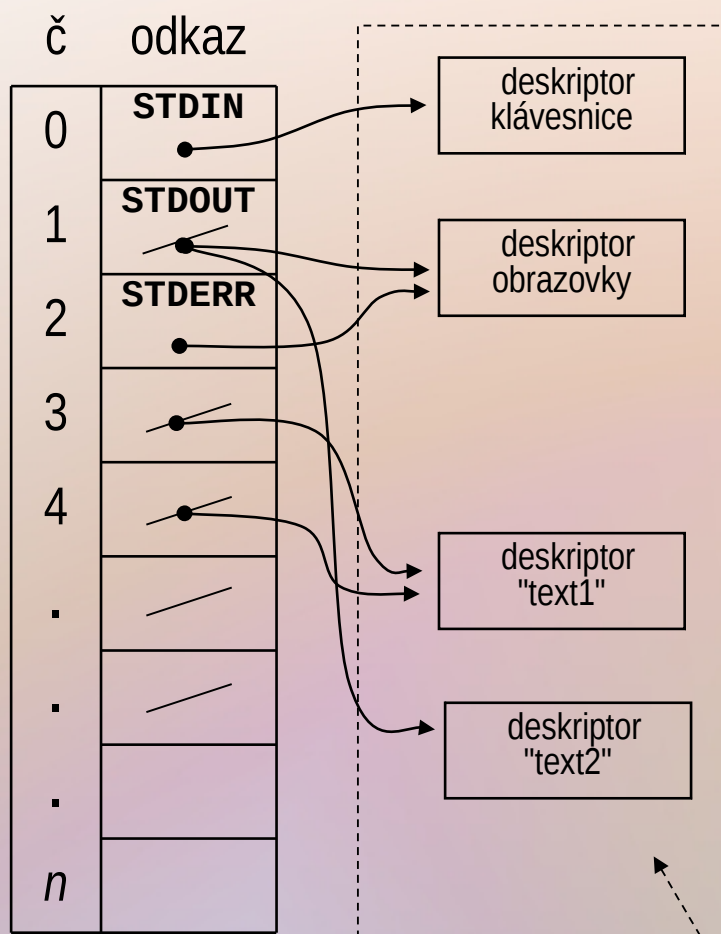
Vedle dříve vyjmenovaných POSIX služeb pro práci se soubory uveďme některé další:

- **fd = dup(fd0)** – duplikace manipulačního čísla souboru
 - Otevřený soubor přístupný přes manipulační číslo `fd0` je zpřístupněn i přes manipulační číslo `fd`, přičemž platí stejné pravidlo o přidělení tohoto čísla jako u operace `open()` (nejmenší volné)
- **int fd[2];**
s = pipe(fd) – založení komunikační **roury**
 - Vytvoří se komunikační kanál – **roura**. Služba vrátí do `fd[0]` manipulační číslo pseudosouboru, jehož prostřednictvím se zpřístupní „čtecí konec“ roury, a ve `fd[1]` je k dispozici manipulační číslo „zápisového konce“
 - Systém eviduje „počet otevření“, tj. počet odkazů na příslušný konec roury
 - Roura se automaticky zruší, jakmile čítače otevření na obou koncích klesnou na 0

Detaily uvedených služeb OS lze najít např. na

<http://www.freebsd.org/cgi/man.cgi?&sektion=2> a jejich použití na
<http://www.faqs.org/faqs/unix-faq/programmer/faq/>

Tabulka otevřených souborů z pohledu procesu

Velikost tabulky je systémově závislá a je součástí systémového popisu procesu

Výchozí stav, otevřeny pouze základní tři "soubory"

```
open("text1") → 3
```

```
close(STDOUT)
```

```
open("text2") → 1
```

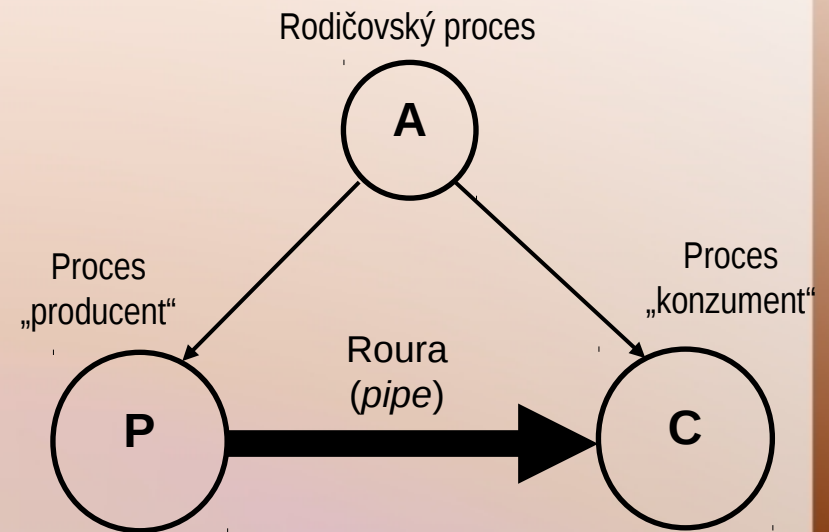
```
dup(3) → 4
```

Deskriptory jsou vytvářeny dynamicky v JOS podle potřeby

Implementace přesměrování

Uvedené služby pro práci se soubory umožňují implementaci přesměrování standardního vstupu či výstupu procesů

- Přesměrování obvykle zajišťuje rodičovský proces
- Rodič nejprve založí komunikační rouru službou `pipe()` a poté vytvoří své potomky službou `fork()`. Ti zdědí od svého rodiče všechny otevřené soubory včetně obou konců roury
 - Analogicky může rodič otevřít existující soubor pro vstup a/nebo vytvořit soubor výstupní
- V kódu potomků(a) provede příslušné manipulace s otevřenými soubory (zavírá a duplikuje manipulační čísla) a pak teprve volá službu `exec()`.

Implementace přesměrování – příklad

```
int pd[2];          /* pd[0] descr. čtení z roury    */
                   /* pd[1] descr. zápisu do roury   */
int child1, child2, wrval;
void main() {
    pipe(pd);       /* Vytvořit rouru    */
    child1 = fork();
    if(child1==0) { /* potomek 1 */
        close(1);  /* zavřít stdout    */
        dup(pd[1]); /* vstup do roury na stdout */
        close(pd[1]); /* zavřít nepoužité */
        close(pd[0]); /*      konce roury    */
        execl("./producent", "producent", 0);
    }
    /* původní rodič */
    child2 = fork();
    if(child2==0) { /* potomek 2 */
        close(0);  /* zavření stdin    */
        dup(pd[0]); /* výstup z roury na stdin */
        close(pd[1]); /* zavřít nepoužité */
        close(pd[0]); /*      konce roury    */
        execl("./konzument ", "konzument", 0);
    }
    /* původní rodič */
    close(pd[1]);  /* zavřít nepoužité */
    close(pd[0]);  /*      konce roury    */
    wrval = waitpid(-1); /* první potomek končí? */
    printf("Child%d finished\n", wrval==child1?1:2);
    wrval = waitpid(-1); /* druhý potomek končí? */
    printf("Child%d finished\n", wrval==child1?1:2);
    exit(0);
}
```

Roura se automaticky zruší, když na žádný z jejích konců nevede z žádného procesu odkaz

Tento kód neošetřuje chybové situace

To je dnes vše.

Otázky?